

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

ПО-ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВ ЕНЕРГИЕН СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ: ДИВЕРСИФИКАЦИЯ И СИГУРНОСТ

Policy Brief No. 18, Октомври 2009

Българската енергийна политика на кръстопът

Енергетиката е кръвоносната система на всяка икономика: петролът, природният газ и електроенергията са от решаващо значение за поддържане на устойчив растеж. Икономическото и социално благосъстояние на нациите зависи от безопасните, достъпни и надеждни доставки на енергия. Следователно енергийната сигурност не е само въпрос на икономическа сигурност, но и на националната сигурност.

Българският енергиен сектор е от ключово значение за бъдещото развитие на икономиката на страната. За последните десет години износет и вносет на енергия формира съответно средно 12% (16% през 2008 г.) и 21% (22% през 2008 г.) от стойността на изходящите и входящи търговски потоци¹. Всяка четвърта обществена поръчка се сключва в енергетиката, което го прави един от най-големите сектори, изразходващи пари на данъкоплатците. През 2008 г., за една година българското правителство се ангажира с енергийни проекти, които изискват бюджетни инвестиции, равни по стойност на целия бюджет на ЕС за подпомагане на страната, предвидени в

¹ Според данни на БНБ за крайната употреба на износа и вноса.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Съществува политическа и икономическа необходимост от спешни промени в процеса на вземане на решения
- За да се гарантира енергийната сигурност на страната, правителството трябва да поддържа разнообразие на енергийни суровини и източници
- Основни предизвикателства пред българския енергиен сектор са:
 - Липса на прозрачност и наличието на висок корупционен риск; неравностойни условия за участниците на пазара
 - Силни местни и чуждестранни лобита, противопоставящи се на диверсификацията
 - Липса на механизми за отчетност
 - Липса на системно събиране на данни
- Възможни препоръки за действия за преодоляване на идентифицираните предизвикателства са:
 - Преразглеждане и приемане на Националната енергийна стратегия 2020
 - Осигуряване на диверсификация
 - Увеличаване на прозрачността и отваряне на пазара за всички заинтересовани инвеститори
 - Установяване на процес на вземане на решения, основаващ се на данни
 - Заемане на активна позиция относно инициативите на ЕС

настоящата европейска седемгодишна рамка за 2007 – 2013 г.

Съществуват и редица външни фактори, които оказват натиск върху българските политически лидери да обърнат специално внимание на енергийния сектор: **промяната в световния климат** и свързаните с него обвързващи цели на Европейския съюз (ЕС) за ограничаване на емисиите парникови газове, намаляване на енергийната интензивност и увеличаване на дела на възобновяемите енергийни източници (ВЕИ); **икономическият натиск**, който нараства в условията на икономическа криза; **политическият натиск**, причинен от външни геополитически и икономически интереси. Следващата част на настоящия анализ разглежда по-подробно тези външни фактори, както и предизвикателствата, които те налагат относно реформирането на енергийния сектор.

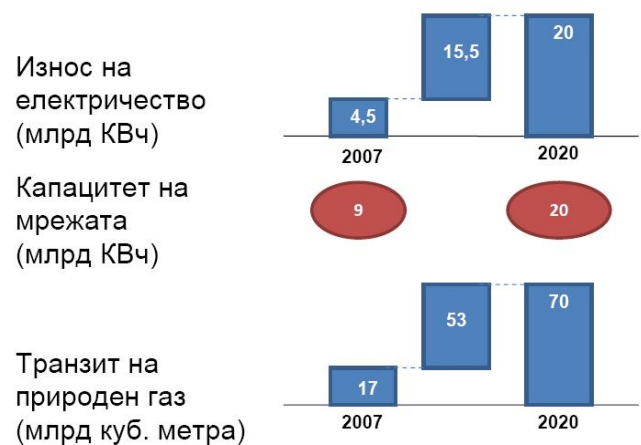
Българското правителство работи в условията на сложна политическа и социално-икономическа среда, поради което съществува спешна необходимост от промяна на традиционния начин на вземане на решения, с цел да се избегнат грешките от миналото. В същото време, сегашните политически лидери разполагат с уникална възможност да започнат решаването на проблеми, които са от първостепенно значение за благосъстоянието на страната като корупцията, организираната престъпност и реформите в енергийния сектор. Текущата оценка на мащабните проекти за транзит на газ и петрол и за производство на ядрена енергия, което предишното правителство одобри, е добър показател, че се предприемат първите стъпки за прилагане на стратегически решения за създаване на прозрачен, диверсифициран и пазарно-ориентиран енергиен сектор в България. Това е изключително сложна задача и правителството трябва да вземе предвид редица фактори, докато преосмисля процеса на вземане на решения относно енергийните проекти:

- 1) Важни решения с дългосрочни последици за националната икономика и сигурност са били взети без да се направи стратегически преглед на българската енергийна позиция и възможните алтернативи. Българското

правителство не е актуализирало своята енергийна стратегия от 2002 г. насам. Преди да вземе решение за бъдещето на големите инфраструктурни проекти в страната, българското правителство трябва първо да **извърши независим и обективен преглед на проекта за Национална енергийна стратегия 2020 и в следствие да приеме документа**. Проектът беше изготвен през втората половина на 2008 г., но не е беше приет от правителството и парламента.

Международната ситуация по отношение на енергетиката се промени съществено спрямо 2002 г., което изисква нов политически подход при определяне на националните стратегически енергийни цели спрямо заложения в действащата енергийна стратегия. Българските политици и енергийните лобисти в продължение на години налагат в центъра обществения дневен ред целта за превръщане на страната в "енергиен център на Балканите". Според тях начинът за постигне тази цел е чрез непрекъснато увеличаване на предлагането на енергия.

Фигура 1. Цели, заложи в проекта за Енергийна стратегия 2020

Източник: Българска енергийна стратегия 2020 г., Център за изследване на демокрацията

Ако се приеме, че българската икономика е наистина четири пъти по-енергоемка от средната стойност за ЕС-27, и че не

съществуват измами и корупция в енергетиката, това би означавало, че само чрез подобряване на енергийната ефективност страната може да удвои своя брутен вътрешен продукт (БВП), без да се създаде допълнително търсене на енергия, т.е. новопредложените енергийни мощности ще останат, в най-добрия случай излишни или ще подхранват неефективност, измами и корупция.

Тенденциите на международните пазари и в Европейския съюз са държавите, зависими от източниците на енергийни суровини, да търсят **диверсификация и сигурност на доставките** чрез разнообразяване на енергийните им баланси, подобряване на енергоспестяването и енергийна ефективност, въвеждането на "зелени" технологии, модернизация на националните енергопреносни мрежи и взаимно свързване на източниците на доставките.

- 2) Енергийният сектор остава един от **най-непрозрачните и податливи на корупция** сектори в България. Съществуват публични доказателства, че свръхкапацитетът в държавния енергиен сектор е довел до системни злоупотреби и корупция, както може да се види например от случая с Топлофикация София, нерегламентирания износ на електрическа енергия и рекета на чуждестранни инвеститори в ТЕЦ "Марица Изток", и т.н. Правителството трябва да се стреми към създаване на механизми за **повишаване на прозрачността и контрола в сектора**, за да се сведе до минимум риска от овладяване на публични средства от заинтересовани частни кръгове.
- 3) Две скорошни кризи показват ясно, че България все още не е готова да управлява прозрачно и ефективно сложни проекти, че повишаването на диверсификацията и отчетността трябва да бъдат основният фокус на реформите в енергийния сектор.

През 2008 г. **Европейската комисия замрази 0,5 млрд. евро** от фондовете на ЕС, предназначени за страната, заради нередности

и слаб управленски капацитет. Най-лошо управляваните проекти, посочени от Европейската комисия, бяха в областта на развитието на водната и транспортната инфраструктура.

През януари 2009 г. след спор с Украйна, **Русия прекрати доставките на газ** за Европа в продължение на почти месец, като България и Словакия бяха най-силно засегнатите страни-членки на ЕС. Тази енергийна криза показва, че: (1) българското правителство не разполага с механизми за управление на риска и за прогнозиране (форсайт); същата криза през 2006 г. е трябвало да сигнализира за необходимостта от подготвителни действия; (2) българският министър на икономиката и енергетиката и изпълнителният директор на българския държавен газов монополист не разполагаха с актуални данни за националните резерви от природен газ; в действителност те разполагаха с различни данни; (3) българската промишленост не беше добре подготвена да премине към алтернативни източници на енергия.

- 4) В момента все още не се извършва **системно, централизирано и независимо събиране на данни** относно състоянието на енергийния сектор. За да има истински **процес на вземане на решенията, основан на данни** и за да се увеличи обществената прозрачност и отчетност на енергийния сектор, трябва да има цялостна, публично достъпна база данни в областта на енергетиката, която непрекъснато се актуализира. Това ще позволи на правителството да извърши необходимите икономически анализи на разходите и ползите и да изгражда съвременни модели на енергийния пазар и прогнози за неговото развитие.

Българският енергиен сектор исторически е бил и ще остане от стратегическо значение за икономическото развитие на страната и националната сигурност, особено в контекста на растящите европейски и балкански пазари. Въпреки това, последните промени в световната

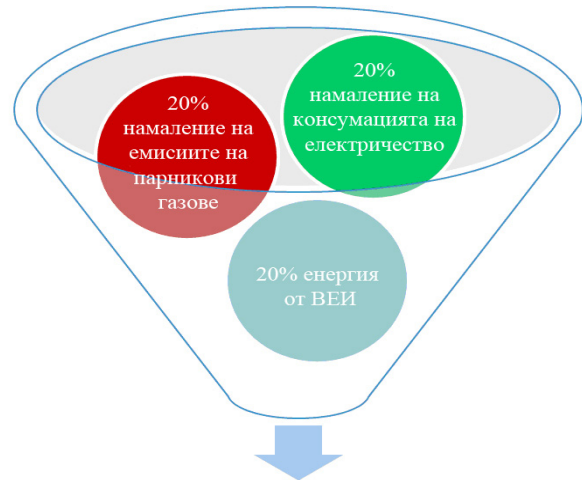
икономика, политика и начин на мислене, регионална динамика и геополитическа ситуация налагат осъществяването на съществени реформи с цел постигането на прозрачен, диверсифициран, ефективен и пазарно ориентиран енергиен сектор в България. Страната трябва да участва активно в дебата относно европейската и международната енергийна политика, както и да реши множеството предизвикателства, свързани с енергетиката.

Реалността и предизвикателствата пред правителството

I. Климатичните промени

Последните няколко години отбелязват историческа промяна в политическата ангажираност по цял свят по отношение на използването на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Това се дължи на увеличаващите се доказателства за високите екологични, икономически и социални разходи, наложени от централизираните енергийни модели, които разчитат на изкопаемите горива. Европейският съюз (ЕС) и Япония, а отскоро и Съединените американски щати (САЩ) и Китай показват решимост да приемат "зелени" модели за развитие на икономиките си, с надеждата да забавят и/или обърнат обратно процеса на глобално затопляне и да гарантират по-висока енергийна сигурност за потребителите. В резултат ЕС наложи задължителни цели и планове за действие на държавите-членки за намаляване на **емисиите на въглероден двуокис (CO₂)**, намаляване на **енергийната интензивност** и увеличаване на **дела на възобновяемите енергийни източници (ВЕИ)** в енергийната консумация.

Фигура 2. Цели на ЕС за устойчиво развитие 20-20-20

ЕС: Устойчива енергия 2020

България е най-ниско енергийно ефективната страна в ЕС, с все още нисък дял на ВЕИ и висока енергийна зависимост. Постигането на целите на ЕС 20-20-20 изисква значителни разходи, включително и за законодателни, административни и инфраструктурни промени. Голяма част от тежестта ще трябва да се поеме от домакинствата и промишлените потребители. В същото време капацитетът на инсталираните ВЕИ в България през последните години значително се увеличи: от 3,45 MW през 2004 г., до общо 269 MW през 2009 г. Ако тази тенденция се запази, България ще бъде в състояние да изпълни своите задължения до 2020 г. (16% от брутното производство на електроенергия да идва от ВЕИ и 5,6% дял на биогоривата).

Българските политически среди не само ще трябва да компенсират социалните и икономическите разходи, свързани с прехода от стандартния енергиен модел, основан на **производството с изкопаеми горива към балансиран енергиен микс на базата на ВЕИ и енергийна ефективност**, но и ще се изправят пред редица предизвикателства:

- 1) Противниците на ВЕИ - **ядрените и въгледобивни лобита** ще продължат да се противопоставят на диверсификацията на

енергийните източници и включването на повече ВЕИ като използване основно на аргумента за **цената на електрическата енергия**. Един внимателен анализ обаче би разкрил **значителна непрозрачност** в сегашните модели за ценообразуване.

Важни въпроси, които се нуждаят от по-подробно разглеждане са **включването в изчисленията на цената на енергията на разходите за превоза и на дългосрочното съхранение на ядреното гориво**. В момента е налице пълна липса на прозрачност и противоречива информация, идваща от експерти по отношение на: реалните разходи за транспорт и дългосрочно складиране; прогреса по изграждането на постоянни складове; условията, при които са сключени настоящите договори с руски партньори и дали е имало трансфери от бюджета за покриване на свързаните с тях транспортни и/или разходи по складиране.

Таблица 1. Основни показатели според източника

Енергиен ресурс	Цена 2005 (евро /MWh)	Цена 2030 (EUR/MWh, CO ₂ = 20-30 EUR/ton)	Емисии (kg CO ₂ /MWh)	Зависимост от вноса ЕС-27		Ефективност	Ценова чувствителност	Резерви / годишен добив
				2005/	2030			
Природен газ	35 – 70	40 – 85	400 – 440	57%	84%	40 – 50%	Много висока	64 г.
Нефт	70 – 80	80 – 95	550	82%	93%	30%	Много висока	42 г.
Въглища	30 – 50	45 – 70	750 – 800	39%	59%	40 – 48%	Средна	155 г.
Ядрено гориво	40 – 45	40 – 45	15	100%		33%	Ниска	85 г.
Биомаса	25 – 85	25 – 75	30	0%	0%	30 – 60%	Средна	ВЕИ
Вятър	35 – 175	28 – 170	10 – 30	0%	0%	95 – 98%	Няма	
Вода	25 – 95	25 – 90	5 – 20	0%	0%	95 – 98%	Няма	
Слънчева енергия	140 – 430	55 – 260	100	0%	0%	-	Няма	

Източник: Международна енергийна агенция

Също така, до сега **цената на емисиите на парникови газове от електрическите централи, работещи с въглища** не е включвана в цената на електроенергията, произвеждана от тези централи.

Поради тази причина в момента **истинската нетна стойност на разходите за производство** на енергия остава неясна, а част от тези разходи се прехвърлят към бъдещите поколения.

- 2) Липса на стратегия и условия за създаване на **"енергийно независими"** общности, които разчитат на местни ВЕИ.
- 3) Липса на **модерна електрическа мрежа** ("интелигентна мрежа"), която би могла да улесни пълното оползотворяване на капацитета на ВЕИ чрез използване на цифрови технологии за пестене на енергия, контролиране на пиковото потребление, намаляване на разходите и увеличаване надеждността и прозрачността.
- 4) Липса на цялостни **финансови модели** при инвестиционните проекти, което пречи да се осигури най-ниската цена и използването на

най-новите и най-ефективни технологии.

- 5) Липса на **планове за оценка на риска**, които очертават най-уязвимите места и най-вероятните кризисни сценарии.

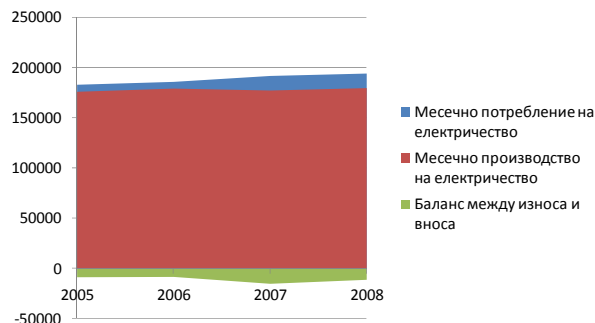
II. Икономически натиск

Продължаващата финансова криза накара българското правителство да обърне внимание на енергийния сектор като разкри големи пропуски и несъответствия в моделите на потребление, неефективност при производството на енергия и нейния пренос, лошо финансово управление на държавните предприятия и много нарушения при обществените поръчки и държавните субсидии². Увеличеният натиск за ефективно и прозрачно управление и съкращения на бюджета, за оптимизация на структури и процеси, както и за коригиращи мерки при формирането на цените и събираемостта на зъдълженията от потребителите, доведоха до необходимостта от преосмисляне на ефективността на големите проекти за инвестиции в енергетиката и на структурата и дейността на държавните енергийни компании като "Български енергиен холдинг" (БЕХ) и неговите дъщерни дружества.

Съществува силна необходимост от преразглеждане на настоящите виждания за развитието на пазара и потреблението на енергия и съответно от изработването **алтернативни сценарии за устойчиво развитие**. Например балканският пазар за износ на електроенергия е започнал да се свива още преди да се почувстват последиците от световната икономическа криза през 2008 г., което намалява вероятността той да създаде допълнително търсене за нови енергийни мощности в България.

² *Престъпление без наказание: противодействие на корупцията и организираната престъпност в България (2009), Център за изследване на демокрацията*

Фигура 3. Месечно производство на електрическа енергия, потребление и нетен износ: всички балкански държави с изключение на България и Албания (GWh)

Източник: Balkan Energy News, Център за изследване на демокрацията

Ревизирият модел на пазара, заедно с внимателния финансов анализ и анализа на разходите и ползите на планираните големи държавни енергийни проекти би трябвало да доведе до оптимизирана дългосрочна енергийна стратегия. Досега начинът на работа в енергийния сектор изглежда се е поддавал на външен натиск и интереси, което е принуждавало политиците да са пасивната, а не активната страна, която прибързано изпълнява задължителни стандарти и критерии, но все още не успява да постигне необходимата прозрачност и вземане на решения, съвместно с всички заинтересовани страни.

III. Липса на прозрачност

Енергийният сектор остава един от най-непрозрачните и най-податливите на корупционен риск сектори в България, което пречи на усилията за продължение на реформите в него и за ограничаване на неефективно използване на публични средства. Рязкото увеличаване на инвестициите на държавни фирми, голяма част от които минава през договори за обществени поръчки (25% от всички поръчки през 2008 г.), води до **повишен риск от злоупотреба с обществени средства**.

Един от най-големите стратегически решения в това отношение е **бъдещето на атомната**

електроцентрала "Белене". Случаят на АЕЦ "Белене" е сбор от непрозрачна политика и икономически решения и практики, и подканва за промяна на подхода при вземане на решения от правителството. Някои от основните недостатъци или лоши управленски практики са:

- Липса на прозрачност на разходите и финансовото управление на проекта;
- Постоянно увеличаващи се прогнози за разходите по строителството;
- Съмнителни услуги, предоставяни от посредници и консултанти;
- Лоши практики при обществените поръчки, които поставят под въпрос интегритета на енергийния сектор в България;
- Остарели допускания за развитието на търсенето и предлагането на пазара;
- Липса на прозрачност при дългосрочни договори с руски доставчици на технологии;
- Липса на подробна информация относно доставката на гориво, както и за транспортирането и съхранението на отработеното гориво.

Някои от **основните стъпки** за решаването на тези проблеми и най-вече за по-благоприятно развитие на проекта по отношение на енергийната устойчивост и сигурност, трябва да включват:

- **Избягване вземането на преждевременно решение, основаващо се на погрешно възприятие на спешност.** Няма пазарни причини за прибързани решения за бъдещето на проекта;
- **Провеждане на независим публичен анализ** на разходите и ползите от гледна точка на икономическите, екологичните, технологичните и финансовите последици от проекта;
- **Да не се допуска невъзвръщаемите разходи да засегнат рационалното вземане на решения.** Лошо ръководени предприятия, за разлика от неактивни такива, могат да доведат до повече загуби и отрицателни външни ефекти;
- **Преразглеждане на пазарните прогнози и вземане предвид на планираните**

мощности от ВЕИ, когато се оценява нуждата от втора атомна електроцентрала;

- **Оценяване на възможностите, които предлага атомна електроцентрала Козлодуй** и нейната инфраструктура за евентуалното разполагане на ново III-то поколение реактори;
- Обмисляне на **алтернативни планове за увеличаване на националния енергиен производствен капацитет.**

IV. Стратегически дилеми

Българската енергийна стратегия трябва да намери баланс между алтернативни външни зависимости и фактори. Трябва да се разреши конфликтът между високата енергийна **зависимост от Русия** за доставки на ресурси (2006: газ - 87,1%, суров нефт - 99,6%, и ядрено гориво - 100%) и необходимостта от съобразяване с общите политики и позиция на ЕС по основни енергийни въпроси. Нерешаването на този конфликт предполага **потенциална уязвимост на България на международния енергиен пазар.**

1) Ядрен сектор

Ярък пример за тази дилема е **затварянето на блокове 1-4 на АЕЦ Козлодуй** заради натиск от страна на Европейския съюз. Като силно регулирана индустрия, ядрената енергетика е **зависима от технологиите и стандартите за безопасност.** Рискът от промени в тези стандарти, което води до преждевременно извеждане от експлоатация на технологията или скъпо осъвременяване, е особено висок за страни, които не участват в процеса на регулиране. Такъв е случаят с разполагането на руска технология в страна от ЕС - например България бе задължена да затвори блокове 1-4 на АЕЦ "Козлодуй", въпреки че инвестира сериозно в модернизацията на безопасността на два от тях. Ако правителството гласува за разполагане на **по-стар тип ядрени технологии в АЕЦ "Белене"**, тогава България трябва да настоява за конкретни клаузи в своите договори с производителите, предвиждащи изплащане на

обезщетения в случай на предсрочно извеждане от експлоатация или осъвременяване на тази технология. Алтернативно, страната ни трябва да се стреми да използва най-новата налична стандартна технология, сертифицирана в съответствие с регламентите на ЕС.

Още по-фундаментална дилема пред правителството е дали има обоснована **необходимост от втора атомна електроцентрала**. Дори при правилно и подходящо заложенa схема на финансиране, каква ще бъде възвръщаемостта на инвестициите за страната? Би ли могла икономическата изгода да компенсира неизбежните **социално-икономически и екологични задължения**, до които ще доведе проектът? А въвеждането на нови реактори **няма да доведе до диверсификация**, а само ще усложни допълнително зависимостта от един доставчик, ако други доставчици нямат достъп до пазара. Строителството на АЕЦ "Белене" ще **добави втора площадка за управление на ядрените отпадъци**, обвързана с разходи и негативни последици за околната среда. Вече е доказано, че проектът "Белене" **създава възможности за лошо управление и корупционни практики в обществените поръчки** – като например наскоро откритата схема за метален скрап от строителната площадка и предоговарянето за заем на "БНП Париба".

2) Достъп до пазара

Западните инвеститори и енергийни играчи **не се допускат да участват пълноценно и цялостно в българския енергиен пазар**. Тази тенденция ще продължи толкова дълго, колкото стратегическите интереси и твърди позиции (дългосрочни договори за доставка на газ например) на руските енергийни гиганти продължават. Интересите на политически и икономически кръгове вътре в страната (често свързани с чуждестранно лобиране), около основните енергийни проекти, оставят малко място за прозрачност и откритост на пазара. Така, диверсификацията на енергийните услуги (изграждане на централи и т.н.) не може да бъде постигнато без улесняване на либерализацията на пазара и отстраняването на енергийните монополи в страната.

Принудителната **либерализация** чрез регламенти на ЕС е жизнеспособна опция за разрушаването на тези лоши практики.

Логично е, че други големи чуждестранни компании биха се държали по подобен начин като сегашните държавни енергийни монополи, ако им се дадат по-добри възможности – т.е. като действат за осъществяването на максимална икономическа печалба, но не и в полза на обикновения потребител. Независимо от това, **диверсификацията, истинското отваряне към западни инвеститори, прозрачността на енергийния пазар и процедурите за обществени поръчки** ще имат положително въздействие върху конкурентоспособността и устойчивостта на българската икономика и енергетика.

3) Газов сектор

Важни решения, които е необходимо да бъдат направени в сектора на природния газ са тези за **транзита на газ** през територията на страната и **националните газови резерви**. Българското правителство трябва да инициира **независимо проучване за осъществимостта** на участието на България в "Южен поток" и "Набуко", за предпочитане договорено чрез международен търг. Правителството трябва да се увери, че националните интереси са защитени и решенията се вземат след внимателно претегляне на **алтернативни транзитни маршрути**. В допълнение, трябва внимателно да се обмислят възможните варианти за увеличаване на **съоръженията за съхранение на газ** в страната.

Българските политически среди трябва да поемат пълна публична отговорност за справяне с всички социални аспекти на енергийната политика, като предоставят необходимата сигурност на енергийните доставки, защита на потребителите и решаването на проблема с енергийната бедност.

Някои **ключови проблеми**, които изискват допълнително разглеждане са:

- 1) **Диверсификация на ядреното гориво:** предвид че реакторите на блокове 5 и 6 на Козлодуй генерират почти една трета от електроенергията в страната и се очаква да работят в следващите 20 - 30 години, правена ли е оценка за алтернативни доставчици на гориво? Съществуват диверсификационни възможности, които не само ще осигурят алтернатива и надеждни доставки на гориво, но и конкурентни цени с подобрена ефективност на гориво, което ще доведе до диверсификация на едно от най-жизнено важните съоръжения, генериращо енергия в България.
- 2) **Отработеното ядрено гориво от 1-4 блок на АЕЦ Козлодуй:** Какъв е статусът на хранилищата за отработено ядрено гориво на блокове 1-4 в Козлодуй? Отработеното гориво от блокове 1-4 все още ли се изпраща в Русия? Ако отговорът е да, какви са транспортните разходи? Какви са разходите на обекта по общото строителство и въвеждане в експлоатация на хранилището?
- 3) **Транспортиране на отработено ядрено гориво от блокове 5 – 6 на Козлодуй:** Изследвани ли са били възможности за разполагане на транспортируеми системи на място за съхраняване на отработено ядрено гориво от блокове 5 и 6? Подобни възможности могат лесно да бъдат приложени, което ще доведе до значителни спестявания и намаляване на разходите, които в момента се изразходват за транспортиране на горивото. Тези системи не само ще доведат до значителни спестявания, но ще повишат енергийната сигурност на България чрез диверсификация и осигуряване на вътрешен контрол върху важните съоръженията на ядрената енергетика в България.
- 4) **Средствата изразходвани за модернизацията на АЕЦ Козлодуй:** Управляват ли се по прозрачен начин и в съответствие с най-добрите европейски практики? Каква част е посветена на съхранението на отработено ядрено гориво?
- 5) **Разходи за извеждане от експлоатация на блокове 1-4 на атомна електроцентрала (АЕЦ) Козлодуй:** Управляват ли се разходите прозрачно? Оптимизирани ли са ресурсите напълно? Какви са настоящите и бъдещите оперативни разходи на проекта? Каква е тенденцията на тези разходи в различни категории, като експлоатацията, поддръжката и управлението и др.
- 6) **Проект АЕЦ "Белене":** Включват ли се в елементите на разходите по проекта всички възможни като извеждане от експлоатация на съоръжения, операции по извеждане от експлоатация, управлението на радиоактивните отпадъци и съхранение / обезвреждане на отработеното ядрено гориво?
- 7) **Коригиращи действия, предприети за справяне с евентуални бъдещи газови кризи:** Какви мерки са взети за да се избегне повторение на газовата криза от 2009 - алтернативни маршрути за транспортиране на газ или увеличаване на капацитета за съхранение на газови резерви и т.н.? Какви действия са били предприети за осигуряване на навременното преминаване от газ към мазут при инсталации за централно отопление? Какви конкретни действия са били предприети за съхранение - увеличаване на капацитета, максимална дневна продукция, колко дни това хранилище може да доставя с достатъчно налягане и обем? Има ли план за управление на риска, разработен да предоставя газ на критични и важни обекти като болници и инфраструктурата, свързана с националната сигурност в случай на продължителна извънредна ситуация? Има ли изграден институционален механизъм за национална координация и взаимодействие с другите заинтересовани страни?
- 8) **Закъснения в добавянето на нови производствени мощности към мрежата:** Съществува значително забавяне при добавянето на нови ВЕИ и въглищни

капацитети към електропреносната мрежа. Например, AES инвестира стотици милиони долари в изграждането на централа "AES Гълъбово" с 670 MW на лигнитни въглища, а връзката ѝ към мрежата е блокирана. Такива закъснения изпращат отрицателен сигнал към международната инвестиционна общност и лишават България от енергия, която се произвежда в съответствие с изискванията на ЕС.

- 9) **Възобновяемите енергийни източници (ВЕИ):** Как ще бъде управлявано повишаването на цените на електроенергията след прибавянето към мрежата на всички големи ВЕИ проекти, планирани за периода 2009-2010 г.? Какви мерки са предприети за осигуряване на балансиран енергиен микс и постепенното прибавяне на ВЕИ мощности?

Препоръки

С цел да се поддържа развитието на българския енергиен сектор, и като се вземе предвид комплексното въздействие на основните социално-икономически тенденции, трябва да се предприемат следните стъпки:

- 1) Актуализация и приемане на **национална енергийна стратегия**, основана на солидни икономически принципи и базиран на данни анализ. Тази стратегия трябва да отчита промените в макроикономическия, социалния и политическия контекст; да предпазва потребителите и защитава националните интереси; да очертава алтернативни сценарии за развитие и съответни действия
- 2) Реално **диверсифициране** в ядрения сектор, в хранилищата и маршрутите за пренос на газ, включително чрез активен диалог с други страни от Черноморския регион.
- 3) Увеличаване на **прозрачността и откритостта на енергийния сектор, и по-специално при обществените поръчки** и създаване на изравнени условия за всички участници на пазара. Стратегическите решения в сектора трябва да се осъществяват въз основа на:

прозрачни договори и процедури; с използването на независими експерти и намаляване на участието на посредници.

- 4) Установяване на практика за **системно събиране на данни** и изграждане на публично достъпна база данни за енергийния сектор. **Формирането на политики следва да се основава върху сериозен анализ на данни и анализ на съответните разходи и ползи.**
- 5) **Активна позиция на страната в инициативите на ЕС** в енергийния сектор; конкретен план за действие как страната ни ще използва пълноценно европейските инструменти в енергийния сектор, включително новите инициативи за повишаване на отговорността и солидарността между държавите-членки в областта на доставките на газ. Много по-активна позиция, отразяваща българските национални интереси е необходима и по отношение на **четирите стълба на политиката на ЕС за енергетиката:** (1) нисковъглеродна икономика; (2) енергия в извънредни ситуации; (3) нови енергийни трасета и (4) предоставяне по-голям избор на потребителите.

Изглежда има прост отговор на настоящите политически и икономически належащи проблеми – за да се гарантира сигурността на енергийните доставки, една нация трябва да използва разнообразие на горива от множество източници. Неразумно е за България да стане прекалено зависима от един вид гориво, или да стане прекалено зависима от един доставчик. Въпреки това, практическото постигане на това желано състояние на използване на разнообразни горива от множество източници съвсем не е толкова лесно. Постигането на разнообразие на доставките е дълга и трудна задача, която включва дипломатия и изисква инвестиции. И преди всичко, изисква истински политически ангажимент за отстояване на националните интереси на страната.